

הבית כמצפן במציאות של מלחמה כפולה

מחמות אינן תופעה חדשה, אך בשנים האחרונות נראותן גוברות, והן חודרות כמציאות מתמשכת אל מגוון תחומי החיים. המלחמה אינה מוגבלת עוד לרגעי חירום או לכותרות חדשות; היא מחלחלת ונוכחת בהחלטות שגרתיות, בדאגות יומיומיות ובשאלות חוזרות על בית, על שייכות ועל עתיד, ואף באופן שבו אפשר, או אי-אפשר, לדמיין אפשרות לחיים יציבים.

מסה זו עוסקת במושג הבית דרך חוויותיהם של עולות ועולים חדשים שהגיעו לישראל במציאות של מלחמה כפולה – מלחמה בישראל ומלחמה בארץ המוצא כאחד (Chachashvili-Bolotin and Talmi-Cohn, 2026; Talmi-Cohn and Chachashvili-Bolotin, 2026). אנו מציעות לבחון את העלייה וההגירה בתנאים אלה מנקודת מבט אנליטית, המאפשרת לחשוב מחדש על האופן שבו הבית פועל ומעצב את תפקודו.

הבית הוא מרחב שבו שייכות, זיכרון וחומריות נשזרים זה בזה; מרחב שבו קשרים משפחתיים וחברתיים מעוגנים מדי יום ביומו, ורגשות של ביטחון ואיום מתורגמים לפרקטיקות של דאגה, שהות ותנועה. זהו מרחב שבו העבר והעתיד נוכחים יחדיו בהחלטות של ההווה, ובו נוצרת האפשרות לדמיין יציבות גם כאשר זו אינה מובטחת.

במציאות של מלחמה כפולה, תכונות אלה של הבית מתחדדות עוד יותר. הבית משמש מרחב מקשר בין כאן לשם, בין מה שנותר מאחור ובין מה שמנסים לבנות, גם כאשר אף לא אחד מן המרחבים הללו יכול להיתפס עוד כיציב או בטוח. במצב זה, הבית עלול לחדול מלהיות עוגן יציב, ובמקום זאת הוא פועל כמנגנון ניווט להכרעות יומיומיות על שהות,

דאגה ותנועה במציאות של שבריריות מתמשכת. בו בזמן נעשה הבית גם משאב חברתי ורגשי, וככזה יש לתחזקו, להשקיע בו ולהיאבק על המשכיותו.

חשוב להדגיש כי במחקרי הגירה בני־זמננו הבית אינו מוגדר כישות אחת או כמרחב סגור, סטטי וקבוע, שניתן להניח את גבולותיו ואת יציבותו מראש, אלא כמארג של יחסים, זיכרונות וחומריות המתהווים ונשמרים דרך תנועה מתמשכת. מעמד משפטי משתנה, תלות בקשרים חוצי גבולות וחיים המתנהלים בו בזמן בכמה זירות מעצבים אותו שוב ושוב. במובן זה, הבית אינו נקודת סיום ברורה, אלא תהליך חברתי מתמשך של החזקה, תרגום ותיווך בין מקומות.

ואולם, במציאות של מלחמה כפולה, דינמיות זו אינה תולדה של ניידות או של חיים טרנס־לאומיים בלבד. היא נטענת גם באיכות אחרת, הנובעת מהאיום הכפול, הפועל בה בעת על כמה מרחבים. הבית מתעצב מחדש מתוך תנועה, אך גם נדרש להתקיים בתנאים שבהם אף אחד מן המרחבים המעורבים אינו מתייצב כמרחב בטוח וודאי. בכך מתחדדת משמעותו לא כיעד קבוע שאליו מגיעים, אלא כמרחב שברירי שיש להחזיק בו באופן פעיל ויומיומי.

במציאות של מלחמה כפולה, הפיצול המתמשך של הבית נעשה מוחשי וטעון, ומלווה באיום מתמיד. תחושת חוסר הביטחון הנלווית לכך מערערת גם היא אפשרויות זמניות של התייצבות. כך, מה שבעבר נוהל כזמניות מתמשכת או כריבוי עוגנים, כלומר כחיים בין כמה מוקדים של שייכות ותמיכה, הופך למצב שברירי שבו אין עוד מרחב אחד שבו ניתן להרפות, ולו לרגע. במצב זה של ריבוי דרישות, מרחבים ואיומים הפועלים בו בזמן, הבית מתקיים כמרחב של דאגה ומחויבות ואינו מצליח להיבנות כיחידה יציבה.

אימוץ של נקודת מבט זו מאפשר להבין מדוע דפוסים מוכרים של חיים בין מרחבים מקבלים משמעות אחרת במציאות של מלחמה כפולה. הספרות על חיים טרנס־לאומיים מתארת חיים המתנהלים בה בעת ביותר ממקום אחד, החזקה של שייכויות חופפות וקשרים משפחתיים וחברתיים החוצים גבולות, ולעתים מדגישה את הריבוי כמשאב, בשל היכולת לתמרן בין מרחבים, להסתגל למציאויות שונות ואף לבסס שגרה בתוך הריבוי (Glick Schiller et al., 1992). אולם במציאות של מלחמה כפולה, ריבוי זה חדל לפעול כמשאב, ובמקום זאת מתחיל להיחוות כעומס. הוא חדל להציע איזון ויציבות, ומתחיל לחייב החזקה מתמדת של אי־ודאות, דאגה ואיום. ריבוי הבתים אינו נחוה

עוד כהתרחבות או כהתבססות במרחב רחב יותר של אפשרויות, אלא מלווה בתחושה מתמדת של חֶסֶר בית, כמצב שבו אין מרחב אחד שניתן להניח בו את הגוף ואת הדאגה. זהו ריבוי שאינו מתגבש לצורת חיים שניתן להישען עליה לאורך זמן, אלא ריבוי שנחוה כרצף של הכרעות שאין לדחותן.

בחיי היום-יום של העולים מצב זה מתגלם בפרקטיקות שגרתיות לכאורה: שיחה עם הורים או עם קרובי משפחה שנותרו בארץ המוצא כדי לשאול לשלומם; שליחת תמונה של בית שנפגע; העברה כספית דחופה; ובאותו יום עצמו – המתנה בתור במשרד הקליטה או ישיבה בכיתת האולפן והתמודדות עם חיים במלחמה בישראל. אין מדובר באירוע דרמטי אחד, אלא ברצף מצטבר של פעולות קטנות המגלמות עבודה יומיומית ושגרתית של החזקת בית בעת מלחמה במצב שבו שתי זירות מתקיימות בו בזמן. לעתים הפעולות משתלבות זו בזו, אך יש שהן מתנגשות האחת באחרת ומציבות שאלות יומיומיות לכאורה, אך כבדות משקל: היכן להשקיע זמן, כסף ודאגה; מה קודם למה; ומה אפשר, או אי-אפשר, לדחות?

במצב כזה הבית נוכח בה בעת כזיכרון פעיל, כדרישה מוסרית וכמוקד מתמשך של הכרעות, גם כאשר אין אפשרות להיות בו בפועל. דרך חוויותיהם של עולות ועולים המצויים במלחמה כפולה מתברר כי הבית אינו רק מרחב פיזי או סמל של שייכות, אלא מנגנון חי שבאמצעותו מתקבלות החלטות יומיומיות במציאות של אי-יציבות ואיום מתמשך.

במציאות שבה אלימות ואיום נוכחים בה בעת ביותר ממרחב אחד, החיים אינם מתארגנים סביב מעבר ברור מנקודת מוצא לנקודת יעד. התנועה והשהייה חדלות לשמש סימנים ברורים של יציאה מסכנה או התייצבות, וההווה נפרש כרצף מתמשך של היערכות, דריכות וזהירות.

במציאות של מלחמה כפולה הבית עשוי שלא לספק עוד את היציבות הטמונה בו, אך אין הוא נעלם. הוא נעשה מצפן הכרחי להתמצאות בתנאים של אי-ודאות. אלא שאין מדובר במצפן שמצביע לכיוון אחד בלבד, אלא בכזה המצביע על כמה מוקדים, ומחייב תנועה מתמדת בין מוקדי דאגה מתחרים. במצב זה הבית נעשה עיקרון מארגן של הכרעות יומיומיות בסוגיות של אחריות, השקעת משאבים ובחירה בין שהייה לתנועה.

בה בעת, העולים והעולות מצויים במרחב חדש שבו נפתח פוטנציאל לבית נוסף. לעתים מדובר בפתרון זמני, לעתים בניסיון זהיר להתמקמות, ולעתים בהיאחזות ברעיון של בית לאומי או אזרחי שאמור להעניק תחושת שייכות רחבה יותר. אולם במציאות של מלחמה כפולה, גם אפשרות זו מתעצבת בתוך מציאות של אי־יציבות מתמשכת. המרחב החדש אינו נקי מאלימות או מחששות, והרעיון של בית גדול נסדק כאשר הוא עצמו מצוי בתוך קונפליקט מתמשך. לפיכך, אין מדובר בריבוי בתים במובנו המבטיח, אלא בנוכחות של כמה מוקדי מחויבות, שאף אחד מהם אינו יכול להפוך לבית במלוא מובנו.

במציאות זו ניכר גם קָּשָׁל קני המידה השונים של הבית. ה"בית הקטן" והיומיומי עשוי לספק הגנה רגעית, אך אינו מאפשר לראות את האופק, ואילו ה"בית הגדול" – הלאומי או האזרחי – מציע מסגרת של שייכות רחבה, אך אינו מצליח להבטיח ביטחון יומיומי. בין השניים יכול להתקיים גם בית מדומיין, הנשען על זיכרון העבר או על תקווה לעתיד, אך כזה שאינו מיתרגם למרחב פעולה אמיתי. הבית נכשל לא משום שהוא קטן מדי או גדול מדי, אלא משום שבתנאים של מלחמה כפולה אף אחד מקני המידה הללו אינו מצליח לשאת לבדו את משקל החיים.

אם כן, לא סוג חדש של בית עומד כאן על הפרק, אלא שינוי שיכול להיות זמני, אך משמעותי, באופן שבו הבית פועל בתנאים של מלחמה כפולה ושל הגירה. במצב זה הבית אינו ניתן להבנה דרך מושג של ריבוי, או דרך מושג של חֶסֶר בית כהיעדר מוחלט של בית, או כניתוק ממוקדי שייכות (Berger et al., 1973). במצב זה הבית נעשה טעון ומורכב יותר. הוא מוסיף לתבוע דאגה, מחויבות ופעולה, אך כעת הוא עושה זאת ממספר מוקדים, בלי שאף אחד מהם יכול להפוך לבית במלוא מובנו. כך הוא חדל לשמש עוגן יציב שסביבו ניתן לארגן זמן, שְׁגֵרָה ועתיד, ותחת זאת פועל כמצפן מפוצל בתוך הווה מתמשך של אי־יציבות.

זאת ועוד, הבית אינו פועל באותו אופן עבור כולם. עבור חלק מן העולים הוא מתערער, מתפצל ומאבד מיכולתו לשמש עוגן סגור; עבור אחרים הוא דווקא מתקשח, מתלכד ומקבל משמעות מוגברת של הגנה והיאחזות. אין כאן הבחנה בין בית שנחלש לבית שמתחזק, אלא תיאור של דרכים שונות להמשיך ולהחזיק בית או בתים בתנאים משותפים של איום, זמניות וחוסר ודאות.

לסיום, חוויותיהם של עולות ועולים במלחמה כפולה מבהירות כי בית אינו רק מקום שיש לשוב אליו או להיאבק עליו, אלא מנגנון שבאמצעותו מתקבלות הכרעות יומיומיות בנושאים של סיכון, שייכות ועתיד. לעתים הוא משמש מצפן מפוצל, המכוון בין מוקדי אחריות מתחרים; לעתים הוא מתכנס לנקודה אחת ומתחזק, דווקא משום שהוא מאוים.

במובן זה, נקודת המבט של עולות ועולים הנמצאים במציאות של מלחמה כפולה מאפשרת לחקור את הבית לא רק כקטגוריה של הגירה, אלא כעיקרון רחב יותר להבנת מציאות חברתית הנתונה במתח מתמשך. אופן הבחירה כיצד להחזיק בבית, כיצד לפצלו או כיצד לנהל חיים בצילו של הבית כנוכחות תודעתית ומוסרית מתמדת, אינו ייחודי למהגרים. הוא מהדהד שאלות עמוקות יותר בנוגע לשייכות, גבול, מחויבות ואפשרות לחיים משותפים במציאות של חוסר יציבות.

כך, המציאות הישראלית העכשווית מדגישה עד כמה מחלוקות רבות, גם כאשר הן מנוסחות בשפה של ביטחון, זהות או פוליטיקה, עוסקות למעשה בשאלת הבית: מהו הבית שיש להגן עליו, מי נכלל בו, ועד כמה ניתן, או רצוי, להחזיק בו בתנאים של שבר מתמשך? הבית אינו משמש כאן כנקודת מוצא מוסכמת, אלא כעיקרון מארגן של יחסים, הכרעות ונאמנויות, שסביבו מתעצבים גם קווי שֶׁבֶר. במובן זה, הבית פועל כמצפן חברתי; לא כזה שמצביע על כיוון אחד, אלא כזה שחושף את המתחים, את הבחירות ואת המאבקים שדרכם מנסה החברה לארגן את חייה בתנאים של אי־ודאות מתמשכת.

רשימת המקורות

Berger, Peter L., Brigitte Berger, and Hansfried Kellner (1973). *The homeless mind: Modernization and consciousness*. New York: Penguin.

Chachashvili-Bolotin, Svetlana and Ravit Talmi-Cohn (2026). Migrants' calibration of social ties under double war: Relational dynamics and network reconfiguration. *International Migration* 64(2), e70141. <https://doi.org/10.1111/imig.70141>

Glick Schiller, Nina, Linda Basch, and Cristina Blanc-Szanton (1992). Transnationalism: A new analytic framework for understanding migration. *Annals of the New York Academy of Sciences* 645(1), 1–24.

Talmi-Cohn, Ravit and Svetlana Chachashvili-Bolotin (2026). Migration under double war: Transnational perspectives and the role of a conceived third country. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 1–22. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2026.2629013>

ד"ר רות תלמי-כהן, הקריה האקדמית והאגודה האנתרופולוגית הישראלית

דוא"ל: RavitT@best.ono.ac.il

פרופ' סבטלנה צ'אצ'אשווילי-בולוטין, המכון להגירה ושילוב חברתי, המרכז האקדמי רופין

דוא"ל: svetach@ruppin.ac.il